

שמעתא עליקתא

גליון תקנ"ה | פרשת תרומה | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תוכב"א

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

האם מותר לעשות צורות במאכלים בשבת

א. מגבן / עשיית גבינה בשבת. ב. שיעור המלאכה. ג. לסבורים שאין בנין בכלים. ד. הטעם שאכילת וחיתוך גבינה אינו בכלל סותר. ה. דבוק מאכלים בצורה. ו. מאכל שאינו מתקיים כלל / צורות בגלידה וכדו'. ז. דעתו לאלכו באותו יום / מגבן שלא לאורג. ח. עשיית צורות במאכלים.

א. מגבן / עשיית גבינה בשבת

איתא **בשבת** (צה) תי"ר החולב והמחבץ והמגבן כגורגרת, המכבד והמרבץ והרודה חלות דבש, שגג בשבת חייב חטאת, הו"ד ביו"ט לוקה ארבעים דברי רבי אליעזר, וחכ"א א' זה וא' זה אינו אלא משום שבות כו', חולב חייב משום מפרק, מחבץ חייב משום בורר, מגבן חייב משום בונה. **ופרש"י** המחבץ - המעמיד החלב בקיבה, ולי נראה מחבץ, עושה כמין כלי גמי, ונותן הקפיו בתוכו, ומי החלב שהן נסוביו נוטפין, גיבון, עשיית גבינה, ע"כ. ואיתא עוד **בירושלמי** (פי"ז ה"ב) המגבן והמחבץ חייב משום לש.

ועי' **בר"ח** (ד"ה וכן נמי) שכת' דיש מרבנן דמדקדקי דאמרי כי **החולב והמחבץ והמגבן כגורגרת דברי הכל היא**, עינייש. אבל **הריטב"א** (שם) כת' דר"א ור"ב דסבר הכי, אבל רבנן דפטרי קסברי אין דישא אלא בגידולי קרקע, ורבנן אחולב ומחבץ נמי פליגי, אבל ר"ח כתב דחולב ומחבץ ומגבן דברי הכל היא וכו', ע"כ. ועינייש (שבת קב: ד"ה עייל ועירובין לה. ד"ה ובדאי) שמבואר שטעם הפוטרים בזה כי אין דרך בנין באוכלים. וכת' **הפמ"ג** (פתחה ליו"ט פי"א אות ט) דכהנת **הריטב"א** מוכח **בתוס'** (מגילה ז: ד"ה כאן).

ועי' **בר"י** (שם ריש לב.) שנקט דמגבן חייב משום בונה. וכן פסק **הרמב"ם** (פי"ז ה"ו ופי"ז ה"ה) דאם גבנו ועשהו גבינה חייב משום בונה, **שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין**. וכת' **במגיד משנה** (שבת פ"ח ה"ו) דנח' הראשונים זייל בביאור ברייתא זו ש מהן מי שסובר שחכמים נחלקו על כולן שאינן אלא משום שבות, ויש מי שפירש שלא נחלקו אלא מהמכבד ואילך. וכן הכריע **ר"ח** בראיות וכו' **הרי"ף** בתשובה. וזה דעת הרמב"ם, ע"כ.

ועי' **במ"א** (סי' שיט ס"ה וסי' שמ ס"ק יז) שהביא להלכה דברי הרמב"ם. וכן פסק **הגר"ז** (סי' שיט אות כו). וכן הביא **המ"ב** (שם ס"ק סג). ועי' עוד **במ"ב** (שם ס"ק סה) דמכלל זה המעמיד חלב במקום חם כדי שתעשה גבינה.

ב. שיעור המלאכה

ומבואר **בשבת** (שם) דהמחייב משום מגבן מחייב בשיעור גורגרת. וכן הוא **ברמב"ם** (פי"ז ה"ט), **בסמ"ג** (לאוין סה), **באו"ז** (שבת ס"י עח אות ד) ו**במאירי** (פסחים סה. ד"ה החולב). וכן פסקו **המ"א** (סי' שיט ס"ק יח), **הגר"ז** (שם) ו**המ"ב** (ס"ק סג).

ובעני' **במ"ח** (מוסד השבת אות כה ס"ק ג) שביאר שאע"פ שהבונה חייב בכל שהוא, מ"מ המגבן צריך שיהיה שיעור כגורגרת כיון דהוא באוכלין. וכן מבואר **ברש"י** (ביצה יא: ד"ה דאין) דשיעור כל שהוא שייך דוקא בבונה בנין. ועי' להלן בענין שיטת רש"י.

ג. לפוברים שאין בנין בכלים

והנה שיטת **רש"י** (שבת עד: ד"ה ויא וכו'. ד"ה ח"ב) דאין בנין בכלים כלל אפי' עשה מתחלה ועד סוף כמבואר בדבריו, ועינייש (ביצה יא: ד"ה דאין בנין בכלים) שכת' דאין איסור בנין וסתירה בכלים אלא בבתיים דנחייב בבנין כל דהו. ומשמע דאין בנין בכלים כלל. אבל **הרשב"א** (קב: ד"ה הא) הביא דיש מפרשים דכי אמרינן אין בנין וסתירה בכלים הני מילי בכלי שנתפרק כגון מנורה של חוליות, אבל לעשות כלי לכתחלה אין לך בנין גדול מזה, ואין זה נקרא בנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי, ובה נחא לי הא דאמרינן **בשבת** (שם) דמגבן חייב משום בונה, ואם אין בנין בכלים היאך אפשר שיש בנין באוכלין, אלא שהעושה דבר מתחלתו חייב משום שהוא עושה כלי והוא הבונה, ע"כ. וכ"כ **המאירי** (קב: ד"ה העושה). ועינייש (שבת צה. ד"ה החולב) שכת' דהמגבן חייב דאע"פ שאמרו אין בנין בכלים יש בנין באוכלים, ע"כ. ובדעת **רש"י** זייל דס"ל כהחולקים על הרי"ח.

וכן **בבאר יצחק** (סי' יג ענף ב' ד"ה אהן) כתב ש"ל שהאם יש במגבן משום בונה תלוי בפלוגתא דאי יש בנין בכלים, משום דאי אין בנין בכלים רק במחורב לקרקע ש"כ דאין לחייב באוכלין משום בונה, אך לפמש"כ **התוס'** בשבת (קב: ד"ה האי מאן כו') דבנין גמור יש בנין בכלים, זייל דמגבן הוי בנין גמור, ובאמת לשיטת **היראים** המובא **בכס"מ** (שבת פי"ז ה"א) דאף בנין גמור ג"כ אין בכלים, וכן הוא שיטת **רש"י** **בשבת** (עד), מוכח דמגבן אינו חייב משום בונה משום דאין בנין רק במחורב לקרקע, ע"כ. ומוכח מזה כשיטת הסוברין דרבנן דפליגי דר"א וס"ל דאחד זה ואחד זה אינו אלא משום שבות, קאי גם על המגבן, וכמש"כ הרב המגיד בשמם כ"ל. ובדרך זה כתב **בשבט הלוי** (ח"א סי' קכ ד"ה ויש) בביאור שיטת רש"י.

ד. הטעם שחיתוך ואכילת גבינה אינן בכלל סותר

כתב **השו"ע** (סי' שכא ס"ג) אסור לגרור הגבינה בשבת במורג חרוץ בעל פיפיות. וביאר **המ"א** (סי' יג) דכיון שהכלי מיוחד לכך הוי כשחיקת תבלין במכתשת אסור, וא"כ אפי' לאכול מיד אסור, וזייל דה"ה בכלי קטן מאד העשוי כזה אסור דעכ"פ כלי הוא, אבל מותר לחתכו בסכין דק דק, זייל דאפי' הוא קשה מאד שרי כיון דאי בעי לועסו בקושי, וה"ה דמותר לחתכו בקורדם או במגירה אע"פ שקשה קצת, ע"כ. וכן פסק **המ"ב** (סי' לו). ומבאר דאין בחיתוך וק"ו באכילת גבינה משום סותר.

ולכאוו צ"ע אמאי אינו אסור ככל סותר שלא ע"מ לבנות דאסור מדרבנן. והיה מקום ליישב ע"פ **הבה"ל** (סי' שיד על ס"ג ד"ה חותלות) שכת' בענין קורע שאינו חייב אלא ע"מ לתפור ומדרבנן אסור אפי' בשלא ע"מ לתפור דאין שייך שם זה אלא בקריעת הבגד דשייך בו קורע ע"מ לתפור, אבל היכן שאינו שייך לחזור ולתפור לא גזרו, עינייש. וא"כ ה"ה במיד זייל דהאכיל או חותך גבינה תו לא שייך שיהיה ע"מ לבנות וע"כ לא גזרו. ושוי"מ שדבר זה כת' **התה"ל** (סי' שיט אות ט). אלא שלפי המבואר להלן בשם **המ"א** ו**החיי"א** זייל דשייך שוב בנין באופן שאחר החיתוך ע"י שמדביק החלקים לגוף א'.

ומי"מ באכילת הגבינה זייל דליכא סותר כי אינו אלא בדרך אכילה ועכ"פ לא גרע מהא דאיתא **בטשו"ע** (סי' תקא ס"ו) שפסקו ע"פ **הגמ' בביצה** (לב) שמשקינן בכלים שלמים. ועי' **במ"א** (סי' תקא ס"ק יג) שהביא **מהיראים** שהקשה על דין זה למ"ד דאיכא בנין בכלים דאין שרי לסותרם, עינייש. ו**בביאור הגר"א** (סי' שיד אות ד) יישב דגרמא מותר. וכת' **המנח"ש** (ח"א סס"ט) דאף דלענין נזיקין ורציחה אין זה חשיב כלל גרמא, מ"מ ס"ל להגר"א הכי כי בשבת אוליגן בעיקר בתר מחשבתו. מבואר דכיון שאינו מכוון למלאכה אינו חשיב מלאכה כלל.

והעונג יא"ט (סי' כ ד"ה אפרטה) כת' ליישב דהא דמסקינן בכלים. נ"ל דאזלי למ"ד דאין מלאכה בסותר אפי' הוא ע"מ לבנות. ואף דמי"מ אסור מדרבנן כמ"ש **החיי"א** סימן ש"מ בקורע שלא ע"מ לתפור. מי"מ היכי דלא שייך ב"י כלל בנין. יש לומר דגם אסור מדרבנן ליכא. גם זייל משום שמחת יו"ט התירו, ע"כ. וכ"כ **באבני"ז** (סי' רב). ועי' **בבאר יצחק** (או"ח סי' יג ענף א' ס"ד"ה ובביצה).

שו"ר **ברב פעלים** (ח"א או"ח סי' יט ד"ה והנה בזה) שכתב דכיון דחותך כדי לאכול לאלתר, אין סתירה זו דרך מלאכה, אלא הוא דרך אכילה, כי כאשר מניחה בפיו מוכרח לחתך אותה בלעסו אותה, וה"ו סותר הבנין בפיו, ומה לי סותר בפיו מה לי סותר בידו ומניח לתוך פיו, והחשיב בדרך אכילה. ועינייש שכתב מיהו מן התרוץ הזה שכתבתי יוצא דין אחר, דלפ"ז לא הותר לברור הגבינה כדי להניח, אלא כדי לכתך לאלתר כדי הבורר אכילה כגון מותן פסולת. וצריך להתיישב בדבר, ע"כ.

ודעת **הגרשו"א** **צ"ל** (שהלחן שלמה סי' שמ אות ט) דכל שחולב למטרה זו ובונים אותו אין לו קרוי סותר. ועי' **בדעת תורה** (סס"י שכא).

ה. דבוק מאכלים בצורה (מלאכת בונה בשאר מאכלים)

ועי' **בשו"ע** (סי' שמ ס"ג) שפסק ע"פ **הרמב"ם** (פי"ח ה"ו) דהמקבץ דבילה ועשה ממנה עיגול, או שנקב תאנים והכניס החלב בהם עד שנתקבצו גוף אחד, הרי זה תולדות מעמר וחייב. וכת' עי"ז **המ"א** (סי' יג) דצ"ע דלמה לא יתחייב בזה משום בונה כמ"ש סס"י שיי"ט גבי המגבן, וצ"ל דלא מקרי בונה אפי' כשמכוון ליפותו ולהשוותו, ע"כ.

וכת' **החיי"א** (כלל לא אות א) ע"פ הנ"ל דאפי' בדבר מאלץ שייך בנין, כגון המגבן גבינה וכיוצא"ב, ולא דוקא גבינה, אלא אפי' המדבק פירות ומכוון לעשותם בעל בטונה, ארזן או מרובע, חייב משום בונה. וכ"כ **התפא"ר** (ככלת ישראל אות לה) דאף המגבל מין אוכלין או פירות יחד, ונתכוון שעושה כן ליפותן כו' תולדות בונה הן. וכ"כ **הקשו"ע** (סי' פ אות כה) והוסיף דלכן כשחותכין בצלים עם ביצים או עם חלב דג מלוח יש לזהר שלא להשוותם וליפותם, אלא יניחם כמו שהם. וכן פסק **הש"כ** (פי"א אות יב).

פניני הלכה

מי שמנהג אבותיו לקבוע מזוזה מעומד וקבעה באלכסון האם צריך לחזור ולקובעה

איתא **במנחות** (גב) אמר ר"י אמר רב עשאה כמין נגר פסולה. ומקשינן והא כי אתא ר"י בר יוסף אמר כולהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר הוו עבידן, ותרצינן לא קשיא הא דעבידא כסיכתא הא דעבידא כאיסתורא. **ופרש"י** עשאה כמין נגר - שקבעה ותחבה בסף כנגר שתוחבין הנגרין בכותל. פסולה - דמצותה לתתה באורך בסף. כסיכתא - כנגר של אומנים (פסולה). איסתורא - מקום חיבור השוק והרגל ומועמד הוא כזה כשרה. ל"א כי היכי דבמקום חיבור השוק והרגל הוי השוק זקוף מלמעלה והרגל שוכב כך הניחה למזוזה כשרה הואיל וראשה אחד זקוף.

וכתב **התוס'** (שם ד"ה הא) דלפ"י רש"י בין מועמד בין מושבכ תרוייהו מיקריין כמין נגר. וקשיא לר"ת דמועמד לאו דרך כבוד הוא, וקבורת חמור קרי ליה בהמכר פירות (ביב קא). וסי' ולוחות שבארון מושבכ ולא מעומד, כדמשמע בפ"ק דבי"ב (ד). וע"כ פי ר"ת כי סיכתא מעומד כיתדות המשכן פסולה, כאיסתורא הנתון בשוק לרחבה כשרה. וכן פרשיות של תפילין היה אומר ר"ת שמיני מושבכ ולא מעומד. וצ"ע האי דקאי כולהו מזוזתא דבי רבי כמין נגר עבידן, משמע אבל שאר מזוזתא דעלמא לא עבידא כמין נגר, הלכך נ"ל בין לפי הקונטרס ובין לפי ר"ת דכאסתורא דכשרה היינו באלכסון לא שוכב ולא זקוף, אי"נ כמין נון מחצה שוכב ומחצה זקוף, וכן פי' הקונטרס בלשון אחר, אבל שאר מזוזתא דעלמא לאו הכי עבידן, אלא לפריית הוויין מיושב, ולפי הקונטרס מעומד. ואומר ר"ת צא ולמד דהא מעשה שבכל יום כשספר תורה עומד על הבימה הכל עומדין וכששליח ציבור מושיבו הכל יושבין. עכתי' התוס'.

וכת' **הרא"ש** (הל' מזוזה סי' ט) דנהוג עלמא כרש"י. והמזוזות של הר"מ מורטנבוריק היו כמין נון כפופה. **והטור** (יו"ד סי' רפ"ח) כתב - עשאה כמין נגר פסולה, ופרש"י שתחבה בתוך עומק המזוזה ככריח הנכנס בחור, אלא צריכה להיות זקופה אורכה לאורך מזוזה הפתח וכו'. ור"ת פי' שפסולה בזקיפה, והיינו פי' דנגר, אלא צריך להשכיבה ארכה לרוחב מזוזה הפתח וכו'. והמדקדקים יוצאין ידי שניהם וקובעין מציה ברקיפה ורציה בשכיבה כנון כפופה, וא"י הרא"ש זייל כתב ונהיגי עלמא כפי' רש"י.

וכתב **הב"י** דדברי **הרמב"ם** כפי' רש"י שכתב בפ"ה (ה"ה) חפר במזוזות הפתח והכניס המזוזה כמו נגר, והיא ככריח הקריש בטבעות פסולה. ולענין הלכה נקטינן כברייתא ורש"י לליק דמעומד, וכן נהגו. ולמעשה כת' **המחבר** (סי' רפ"ט ס"ו) - צריכה להיות זקופה ארכה לאורך מזוזה הפתח. וכת' **הרמ"א** - וכן נהגו. אבל י"א שפסולה בזקופה, אלא צריכה להיות שוכבה ארכה לרוחב מזוזה הפתח. והמדקדקים יוצאין ידי שניהם ומניחים אותה בשפוע ובאלכסון.

וכן ראוי לנהוג. וכן נוהגין במדינות אלו.

(ופי' **הש"ך** (סי' ט) דמ"ש הרמ"א בתחילה וכן נהגו, ר"ל דכן נהגו בשאר מדינות ובמלכותו של המחבר כדאיתא בב"י, אבל י"א וכו' וכן נוהגין במדינות אלו).

וגר' דעיקר דלינא לכומ"ע קי"ל עיקר כרש"י, דהא בהל' תפילין כתב **הטור** (סי' ל"ה) דיתן כל פרשה ופרשה בבית שלה תהא זקופה כדרך שמעמידין ס"ת בהיכל.

וכת' שם **הב"י** דכ"כ הרא"ש, וכ"כ המרדכי וזי"ל ומכניס מעומד בבתיים ראש הפרשה תחילה דך הנקב, כדי שיהיה ראוין לקבא כדרך שהן מונחין. והתוס' כתבו בפרק הקומץ גבי מזוזה וכן פרשיות הפתילין נמו היה אומר ר"ת שיניח מושבכ ולא מעומד, ומשמע דלפ"י רש"י אינו מניחה אלא מעומד, וכן נראה מדברי המרדכי שם שזהו דעת רש"י. וכיון דכל הנך רבואות חולקים על ר"ת כותיהו נקטינן.

אלא דלכאוי יש לדחות דאין כוונת **המ"א והחי"א** אלא כשעושה גוש מוצק א' ע"י דיבוק גמור של פירות וכדו' ועי"ז יש לו קיום דומיא דמגבן, משא"כ דיבוק ביצה עם בצל באמצעות שמן וכדו' שאינו דיבוק גמור ואין לו קיום. וכן ראיתי **במהר"ם בדעת תורה** (סי' שכא על סעי' ט' ד"ה ומותר ד"ה ולפי"ז) שתמה על דברי **החי"א והקשו"ע** שכיון שאין בנין בכלים מכ"ש באוכלין, ודוקא במגבן שהוא תחלת עשייה, ובכח"ג הרי גם בכלים יש בנין, משא"כ בפירות כ"ה"ג וכדו'. ועי"כ **דוקא אם נעשו גוש א' מחוברים זל"ז בחיבור חזק יש חשש בנין**, כהא **דש"ע ומ"א** הני"ל בעיגול דבילה וכו', משא"כ במקבץ בצלים חתוכים וכדו', בודאי לא שייך בזה בנין מן התורה, ופשיטא דיש להקל בבנין לשעה לאכול מיד, ע"כ. וכחילוק זה מבואר **במנ"ח** (מצוה לב אות ז), עי"ש.

והשבט הלוי (ח"ו ססי' כט) כתי' בענין לחתוך דברים בצורה מיוחדת או בעשיית בצל וביצים בשבת בפרט אם מעורבים במשקה המדבק והוא משום מסיף הליפותם בצורה, אם נקוט שמריו ומתניחא דבונה דגינה חיוב אפילו ע"מ לאכול בו ביום יש מקום להחמיר בזה משום שר"ד בונה לתחלה, ע"כ. ומשמע מדבריו דמעיקר הדין ס"ל דשרי ואין כאן אלא חומרא.

והשש"כ (פ"א אות יא) כתי' שאין להדביק אוכלין זה בזה בצורה מיוחדת, אם כוונתו לשם נוי, כי יש בו משום איסור בונה, גם המכין בצל עם ביצה, יקפיד לא להניחם על הצלחת ולהחליקים, אלא יניחם כמות שהם.

אולם דעת **הגר"ש זצ"ל** (ח"ל שבת בשבת פ"ד הגה כח) **שאין משום בונה אלא בייצור דבר מתחילה כמגבן, ולא בדבוק פירות בעלמא** אף שעושה כך בצורה נאה, לפי שאין לזה קיום, ואף **ההחי"א** אינו אלא בדבוק פירות שעושה מהם גוף א' ולא בחיתוך סלט עם בצל וביצה בצלחת שאין הפירות נבדקין לגוף א'. ודעת **הגר"מ זצ"ל** (חוט שני ח"א ע"א ק"א) דבנין היינו שמחזיק את עצמו ע"י הבניה, משא"כ במקבץ ביצה כתושה עד שנעשית גוש א'. שלא נעשה כאן שום מעשה של בנינו מעשה שמחזיק את עצמו. ש"ר שברך זה כבר כתי' נמי **בחשב האפוד** (ח"ב ססי' עז). ובענין איסור לש בהכנת סלט ביצים עם מיונו וכדו', ע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון קל"ז. ובענין איסור ממחך ע"י **ברמ"א** (סי' שכא סעי' יט) שמותר להחליק האוכל בשבת, ואין משום ממחך, הואיל ואפשר לאכול בלא זה, ומי"מ המחמיר במאכל שדרכו בכך, תע"ב. וכת' **הב"ל** (שם ד"ה תע"ב) דהי"כ שאין כוונתו לעצם המירוח לית לן בה. ולפי"ז בני"ד כשעושה צורה ע"י כלי מיוחד אין משום ממחך כלל, כל א' כוונתו למירוח אלא לצורה וממילא צורה. וכן הוא **במשנת שבת** (ס"ט).

ו. ומאכל שאינו מתקיים כלל / צורות בגלילה וכדו'

והי"כ שהדיבוק לא יתקיים אפ"י יום א', כגון גלילה, ר"י שאין איסור כלל לעשות בו צורה. דאיתא **בשבת** (ק"ב) זה הכלל כל העושה מלאכה, ומלאכתו מתקיימת בשבת, חיוב. ועי"ש **ברש"י** שמבואר שמתקיים אינו תנאי כמה זמן צריך שהבנין יתקיים אלא תנאי לקבוע המלאכה, והיינו שאם אינו עתיד להוסיף עליה חשיב "גמרו" מלאכה. אולם **הריטב"א** (ד"ה י"ה) כתי' דיש שפירשו דאפ"י אין מלאכתו אלא לשעה **שאינו בנין קיים אלא לבו ביום בלבד חיוב, ובענין שאמרו בירושלמי בנין לשעה בנין**, ע"כ.

והנה **בירושלמי** (פ"א ור"ש פ"ב) למדו מחניית המשכן ד"בנין היושלמי אפ"י לומר, והוא **ברש"י** (ק"ב), **בריטב"א** (שם) ו**באו"ז** (שם). וכתב **התפא"ר** (כפולת שבת אות לד ס"ק) דגם לפי **הירושלמי** אפשר לומר, דבפחות מח' או ט' ימים אפ"י בנין שעה לא הוה, רק בנין עראי וכמו סוכה, ע"כ. ו**הבית יצחק** (א"ח ח"א ס"ק א' אות א) כתב שמשמע מרש"י הני"ל דס"ל כדמשמע בירושלמי דבעינן יותר מיום א' עי"ש בירושלמי. וע"י עוד **בערוה"ש** (סי' שיד אות כא) שכתב דמה דאיתא בירושלמי דבנין לשעה הוי בנין, **זהו עכ"פ ליום אחד** ולא פחות מזה וראיה דהא לדין ממשכן כמבואר שם ופחות מיום שלם לא היתה תנייתם כמפורש בתורה בפי' בהתלות, ע"כ.

וע"י **במשכנות יעקב** (א"ח ס"ק ק"ד ור"ע) שכת' שבנין לשעה הוי בנין, ואף דפטרין בכל דוכתי אוהל עראי, היינו שהבנין מצד עצמו אינו ראוי להתקיים, דבעינן מלאכה שכיבוצ"ב מתקיימת, אבל אם המלאכה ראויה לקיום אף שזה היא דעתו לקיום רק לזמן מועט אין נפטר משום זה, ע"כ. ובדרך זה כתב **הערוה"ש** (סי' שש אות א).

ולפי"ז י"ל דאין איסור לעשות צורה מיוחדת לגלילה שמוכנה בשבת דהרי אינה מתקיימת אפ"י יום א' מחוץ למקפאי, ועדיפא מאהל ארעי דהרי אין לה קיום כלל.

אלא דע"י **בלב חיים** (ח"ב ססי' קצב) שנקט שעשיית קרח אסור משום איסור בונה כדאיתא **בשבת** בענין מגבן. אולם **בשביבת שבת** (ח"א דיני מלאכה שאינה לקיום אות ב) כתי' דלא הוי תולדת בונה מאחר שאינו ראוי להתקיים ועי"כ לא דמי למגבן, ומי"מ עי"ש שאסר הכנתם בשבת משום דהוי מבנה בפטיש (אלא דע"י **במ"ב** (סי' שיה ס"ק לו) דס"ל שאין משום מכה בפטיש באוכלין. וע"י בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון תס"ו). וכן **בשבת הלוי** (ח"ג סי' נה אות ב ח"ו ס' מא אות א) כתי' דבדקה שאינו מתקיים מצד עצמו כגיבנה אלא בגדר בנין. וכן דעת **הגר"ש זצ"ל** (ש"ש פ"י הגה יד). וע"י בזה **בשמעתא עמיקתא** גליון תפ"ט.

ולפי"ז י"ל שלא שייך איסור בעשיית צורה לגלילה וכדו' דאין בזה משום בונה. וכן מצדד **השבט הלוי** (ח"ו ססי' כט) אלא שסיים שלמעשה אני מחמיר בזה. **והשש"כ** (פ"א אות ח) אוסר להשתמש בכף המיוחדת להוצאת גלילה, כשכוונת המשתמש לצורה המיוחדת הנעשית ע"י ה"כ. ולפי דברינו הני"ל דבריו אינם מוכרחים. וכן פסק **בעל המנח"ם** (מגנות אליהו ח"ג ס' יז).

ז. דעתו לאכול באותו יום / מגבן שלא לאוצר

ואף לא מחמירי"ם ש' לזון אם שרי שבעתו לאכול מיד. דע"י **בפנ"י** (צה. ד"ה והרודה וביצה יב. ס"ד"ה אב) שכת' דמגבן חיוב משום בונה דוקא אם מגבן לאוצר ליישב להצניע לימים רבים מדי"ח מכוון לעשותו כמו בנין למען יעמדו ימים רבים, משא"כ עשיית גבינות שהותר ביו"ט ע"כ היינו לאכול לאלתר וא"כ בכ"ה לא שייך ביה בנין כלל **ולא גרע מבונה ע"מ לסתור דפטור**, ולפי"ז לא מצינו שהותר בנין לצורך ולדעתי ברור הוא לחלק בכך אלא שלא מצאתי לשום פוסק או איזה מפרש שמחלק בכך, ע"כ.

אלא דע"י **בישועות יעקב** (סי' שש ס"ק א) שכת' שנו"ר מהפוסקים דאף בנין לשעה אסור מה"ת, ועי"כ אף מגבן בסופו לסתור היום דהיינו שאכלנו היום חיוב משום בונה. ו**בחי' חת"ס** (ביצה יב. ד"ה י"ה) הקשה על הפנ"י דלפי דבריו יהיה מותר לפרוס אהל על מנת לסתור. ובדרך זה הקשה **התה"ל** (ססי' שיט). ו**השב"ל** (ח"א סי' קט ד"ה ויעין בפנ"י וח"ו ס' כ"ד ד"ה איברא).

אלא דע"י **בחת"ס בהשבוה** (א"ח ס"ק עב ד"ה ולפדות) שכת' דבנין העשוי מתחלה לבנותו ולסותרו לשעתו ולחזור ולבנותו ולסותרו כל שעה, כמו שהיה המשכן עשוי, אינו בכלל בנין של קיימא כלל ומותר לעשותו בשבת, ע"כ.

אלא דע"י **בשו"ת הרמ"א** (סי' קט) שהתיר לפתוח ולסגור בשבת ספר הכתוב בו אותיות בחודי הדפים מבחוץ, משום שזה בכלל כתב שאינו מתקיים. וביאר **האבנ"ז** (א"ח ס' ר' אותיות ג' יד וסי' ר"א אות יט) דס"ל לרמ"א דחשיב דבר שאינו מתקיים הואיל ועשוי לפתוח ולסגור. וגדר **בנתעתי** תלוי בדעתו, וכיון שדעתו לפתוח ולסגור חשיב אינו מתקיים. ועי"ש שהוכיח כן **מגמ"ב בניצה** (לכ').

אבל **המרה"ש** (סי' שכא על סעי' ט' ד"ה תורה) כתי' דה"ה אב"ל כתי' דבכ"ה הוי בנין לשעה. ועי"ש (סי' שא על סעי' ט) שהוכיח דלא כהפנ"י. וע"י **בשמעתא עמיקתא** גליון קס"א שהבאנו חולקים על הרמ"א וכמו כן הרבה פוסקים פירושו היתרו של הרמ"א באופן אחר. אלא דע"פ מבואר שיש שסוברים דמתקיים תלוי בדעתו.

ה. עשיית צורות במאכלים (מלאכת כותב)

איתא **בביצה** (כ"ה) אמר רב הונא מותר לעשות סימן בבשר כי הא דרבה בר רב הונא מחתך לה אתלת קרנתא. ו**פרש"י** כשהיה משלח הבשר לביתו היה רגיל לעשות כל חתיכה בעלת שש קרנות וכבר היו מכריזין אנשי ביתו שזה היה סימן של ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (סי' תק סעי' א). וע"י **בא"ד** (אות ט) שכת' **במהרה"ל** (ר"ת אות יט) דמ"מ אין לכתוב לסמן בבשר ביו"ט. ו**החי"א** (ככל צב אות א) הביא דאסור ביו"ט לעשות "יעקב" (רקיקים) בדפוס שיש בו איזה ציור. וכתי' שם דלפ"י ביד אסור לעשות מן העיסה כמין צורת עוף או שאר צורה, ע"כ. וכן **בפמ"ג** (סי' תק א"א ס"ק ז) כתי' דאסור מדרבנן לעשות ציורין כדמות כוכב ואדם וכדו' באוכלין, עיין סימן ש"י"מ במ"א ה' ו', ע"כ. וכן נקט **המ"ב** (סי' י"ז) דאותיות וציורים אסור לעשותן בבשר דרך סימן. ו**בשעה"צ** (אות ט) כתי' שכן הוא **במאירי**, וזוהו דלא **כהנה"ט** (אות ח) שכת' בשם **השבות יעקב** להתייר אפ"י לכתוב תיבות. נמצא שאין איסור לעשות באוכלין צורה פשוטה כמשולש וכדו', אבל צורה מורכבת יותר כגון כוכב ואותיות אסור. וכן הוא **בארחות שבת** (פס"ו אות כ).

מסקנא דרינא

א' המגבן גבינה שיעור גרוגרת חיוב משום בונה, שכל המקבץ חלק אל חלק ודבק הכל עד שיעשו גוף אחד הרי זה דומה לבנין. ויש סוברים שאין בנין באוכלים. והלכה כדעה ראשונה. ב' אע"פ שאסור לעשות גבינה, מותר לאכולה ולחכתה לחתיכות ואין בזה משום סותר בנין. ג' איסור הני"ל הוא אף בשאר מאכלים כגון שמדבק פירות ומכוין ליפותן באיזה צורה ואפ"י הוא רק ארוך או מרובע וכדו'. ועי"כ יש שהחמירו בסלט ביצים עם בצלים, סלט כבד וכדו' שלא להשוותם וליפותם, אלא יניחם על הצלחת כמו שהם. אולם דעת רוב הפוסקים שאין משום בונה בשאר מאכלים אלא דוקא אם נעשו גוש א' מחוברים זה לזה בחיבור חזק ומכוין לתת להם צורה כני"ל, ובפרט במאכלים שאין להם קיום כלל כגון גלילה וכדו' דמותר לדעה זו ליפותם אפ"י ע"י שימוש בכלי הנותן להם צורה עגולה וכדו' (ואין בזה משום ממרח, כי אין כוונתו למירוח אלא לצורה וממילא הוא נמרח, ואם כוונתו למרח מעיקר הדין שרי והמחמיר תע"ב). ומי"מ לכל הדעות אין לעשות ציורים ממש במאכלים כגון צורת כוכב, ואותיות וכדו'.

וכתי' עוד בשם מהר"י אבוחזר דאין מעכב בתפילין שיהיו הפרשיות זקופות, וכן נ"ר שהוא דעת הרמב"ם שלא הזכיר דבר זה, אבל מי"מ נכון לחוש לכתחילה לדברי הנך רבותא שמצריכין להניסן זקופות.

וכן סתם **בשו"ע** בהל' תפילין (סי' ל"ב סמ"ה) - יתן כל פרשה ביה שלשה שותהא מעומד בביתה. ואף הרמ"א לא הגיה מיד.

וכן מבואר בבאור **הגר"א** שכתב בהל' מזוזה (סי' י"ד) והמדקקים וכו' - דינא דא"כ י"ש כמשי"ש במזוזה דבי רבי, וכמשי"ש תוס' שם הלכך נראה וכו'. אבל לענין דינא קי"ל כרש"י וכמשי"ש באו"ח סי' ל"ב סמ"ה, וכן עושין שבת"י. ויעי"ן **במעשה רב** (אות צ"ב) דהיה קובע המזוזה בשוה ולא באלכסון.

ועי"ע **בפת"ש** (סי' ט) דכתב בשם **היד קטנה** (פ"ג מהל' מזוזה אות ט"ז) דבמקום דהמזוזה צרה וא"א לקובעה באלכסון, יקבענה זקופה ארכה לאורך מזוזה הפתח, כי אף הרמ"א אינו חולק אלא בענין שיכול לצאת ידי חובת שיהם.

ונראה דכיון דעיקר כדעת רש"י, א"כ מי שלא היה מנהג אבותיו לקבוע המזוזה באלכסון, נראה דידקדק לתת המזוזה עומדת בדוקא, דיש מקום לומר דלמנהג אבותיו אם נותן המזוזה באלכסון לאו שפיר עבד. ואף אם כבר קבע המזוזה באלכסון נראה דיוציאה ויחזור ויקבענה עומדת.

ומשמיה **דהחזו"א** כתי' (אורחות רבינו - בנמ"ח ה"ל מזוזה אות י"א) דאמר דאת המזוזה יש לקבוע משוה באלכסון, כי העיקר כפסק הגר"א שקובעין אותה מעומד זקופה, רק כדי שלא לשנות ממנהג העולם יקבענה משוה באלכסון, והעושים באלכסון ממש לא יוצאים שיטת ר"ת דמצריך שכיבה, ולא שיטת רש"י וסיעתו שמצריכים מעומד ממש, ופשרה זו אין לה מקור, אבל משוה באלכסון עדיין מקרי מעומד, וכן קבעו המזוזה בבית מרן משוה באלכסון. וכן קבע **הגר"י קניבסקי** זצ"ל את המזוזה בביתו משוה באלכסון.

וכיוצ"ב כתב **בתשובות והנהגות** (ח"ו סי' קל"ג) דלדעתו נראה לחוש דאם הניח באלכסון ממש אי"ז נקרא מעומד כלל ופסול לרש"י, ומי"ש התוס' שבהניח באלכסון כשר גם לשיטת רש"י, וכן פסק הרמ"א, היינו כשרך מוטה מעט באלכסון שבוה נקרא זקוף. [ומי"מ באלכסון כההיא כשר גם לשיטת ר"ת דכל שאינו זקוף לגמרי לא מקרי קבורת חמור]. ועוד דלפי רש"י אין לנו כלל להכשיר באלכסון. ולכן לנוהגים כהרמ"א ומניחים באלכסון, שפיר ראוי לדקדק להניח מוטה מעט שכמעט הוא זקוף לגמרי, דבכ"ה"ג גם לשיטת רש"י כשר דאכתי מקרי זקוף.

העולה לדינא - א. מי שמנהג אבותיו לקבוע המזוזה עומדת, נראה דאף אם קבעה כבר באלכסון, יוציאנה ויחזור ויקבענה זקופה. ב. אף אותם שנהגו לקבוע המזוזה באלכסון, יש שנהגו שלא לקבוע ממש באלכסון, אלא מוטה מעט.

כתב ע"י
הרה"ג הרב שמעון פלולו שליט"א
מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

לימוד התורה בשבת קודש (ז)

יום השבת מכין את האדם לתורה, ורמז שנתנה תורה לסוף מ"ט יום - והנה הצד השוה שבשני הפנים האלו שהיום הזה הנקבד והנורא יעורר אותנו ויכין את עצמנו וישר את דרכינו אל העסק התורני לשמור ולעשות את כל הכתוב בספר התורה אשר הוא חיינו ואורך ימינו באמת.

ורמז גדול רמזה התורה לשני העקרי האלה במה שנתנה התורה האלקית לסוף שבועה שבועות ימים לומר כי מציאות השבת שהוא מספר הסבוב הראשון לתנועה הימיות שהיא הקטנה שבתנועות השלמות נמשך ג' חוייב קבול התורה בכללה לסוף שבועה סבובים ממנו שהוא הקף גדול.

כי מי שיאמין העיקר הראשון שהוא מציאות השם יתעלה המחדש העולם חוייב לקבל עליו העיקר השני שהוא עשות מצוותיו כלם, הכתובות בתורה הנתונה לסוף חמשים יום שהוא תשלום הקה"ף. (ספר העקידה, שער

נה פרשת ויקהל)
נערך על ידי מח"ם "עבודת שבת קודש"